

ЮРИДИЧНА МОВА: РІВЕНЬ ДИСКУРСУ

Ходаковська О.О. (Харків)

Дискурс пов'язують з такою активністю в мові, яка відповідає специфічній мовній сфері та відрізняється специфічною лексикою. Дискурс створюється в певному змістовому полі та покликаний передавати певний зміст, він є націленим на комунікативну дію з власною прагматикою. Визначним критерієм дискурсу стає особлива мовна середа, в якій створюються мовні конструкції. Отже, термін «дискурс» потребує відповідного визначення — «науковий дискурс», «рекламний дискурс», «юридичний дискурс». Дискурс можна тлумачити як «мову в мові», тобто певну лексику, семантику, прагматику та синтаксис, які постають в актуальних комунікативних актах, мовленні і текстах.

Дискурс має як спільні, так і відмінні риси у порівнянні з мовою та мовленням. Так само як і мовлення, він є процесом та діяльністю, однак на відміну від мовлення, він має внутрішню організацію, цілісність, яка

визначається певним жанром, стилем, видом. Мова є універсальною мікросистемою, тоді як дискурс є конкретною міні-системою. Дискурс — це мова, що є уведеною до конкретного соціокультурного контексту.

Поняття «дискурс» співвідноситься з поняттям «текст» і характеризується аналогічними параметрами завершеності, зв'язності, але відрізняється від останнього тим, що дискурс одночасно розглядається і як процес, і як результат у вигляді фіксованого тексту. Деякі лінгвісти використовують таку формулу: «дискурс=текст +позатекстова інформація».

Але подібне тлумачення нівелює суттєву різницю між ними: в тексті елементи мови надаються зазвичай у статиці, у дискурсі всі компоненти спостерігаються в динаміці.

Заслуговує на увагу визначення дискурсу Алексеєвої.Л., яке водночас є лаконічним та змістовним: «Вербально опосередкована діяльність у спеціальній сфері» [1].

Найбільш повним виглядає визначення дискурсу, запропоноване Н.Арутюновою: «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними — прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими факторами; мовлення, що занурене в життя» [3, с. 136–137].

Дослідження структурно-композиційних та лексико-термінологічних особливостей законодавчих текстів, не зважаючи на їхню безсумнівну цінність та значущість, не пропонують системного уявлення про мову законодавства. Необхідно розглядати процеси в ширшому соціальному контексті функціонування мови, а саме з позиції дискурсу.

Otto Walter структурує юридичний дискурс за відповідними функціональними галузями права: — 1) мова законів (законодавчі, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для фахівців, так і неюристів); 2) мова юридичної науки та експертиз (коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців); 3) мова відомчого писемного спілкування (формуляри, пам'ятки, повістки та ін.); 4) адміністративний жаргон (неофіційне обговорення спеціальних питань фахівцями) [4, с.44-57]. Для

кожного функціонально-стильового різновиду юридичної мови властиві свої специфічні ознаки, норми і правила використання мовних засобів у відповідності до ситуації та комунікативного завдання.

Законодавчий дискурс належить до законодавчого підстилю офіційно-ділового стилю. Його письмова форма представлена у вигляді розпоряджень – закони, рішення, нормативні акти, постанови, вторинні (інструкції, пояснювальні листи, консультації, постатейні та оперативні коментарі); усна форма у вигляді клопотання – апелюючи парламентські промови та як інформаційна діяльність – парламентські промови, дебати.

Розробка тексту законодавчого акту вимагає не тільки дотримання норм літературної мови, але й законів логіки, оскільки в основі тексту будь-якого закону є змістовні залежності. Вимоги до осіб, що здійснюють правотворчу діяльність, повинні включати в себе вміння застосовувати під час створення текстів законодавчих актів правила формальної логіки, які дозволяють створити ту логічну основу вираження правових норм, що має назву «тканина закону». Правотворча, правозастосовна та правоохоронна діяльність пов'язані з найбільш нагальними потребами та інтересами суспільства, тому навіть найменша помилка може призвести до серйозних негативних наслідків.

Право як форма громадської свідомості з відповідним до нього видом діяльності є головним екстралінгвістичним фактором, що створює стиль, стосовно жанрів офіційно-ділового стилю. Правовий вид соціокультурної діяльності сучасні дослідники (Г. Батищев, В. Салимовський) розглядають як ієрархічно організовану систему окремих діяльностей з цілями спілкування та відповідними функціями. Вербальна регулятивна діяльність в правовій царині реалізується, по-перше, через висловлення розпоряджень держави, органа, вповноваженої особи по відношенню до нижчих органів, інститутів, установ; по-друге, шляхом клопотання нижчих структур, виконавців, окремих громадян до вищих органів з проханнями, пропозиціями, заявами, які спонукають останніх до якихось дій, прийняття рішень.

Письмова форма юридичного дискурсу представлена у вигляді розпоряджень — закони, рішення, нормативні акти, постанови, вторинні (інструкції, пояснювальні листи, консультації, постатейні та оперативні коментарі); усна форма у вигляді клопотання — апелюючи парламентські промови та як інформаційна діяльність — парламентські промови, дебати.

Мова права виконує низку функцій, серед яких Н.В. Артикуца розрізняє такі базові (загальномовні) і специфічні функції:

- 1) номінативна (називання правових реалій і понять);
- 2) гносеологічна (знаряддя й спосіб правового пізнання, оволодіння суспільно-правовим досвідом);
- 3) аксіологічна (правової та морально-етичної оцінки);
- 4) комунікативна (правового спілкування);
- 5) регульовально-волюнтативна (правове регулювання людської поведінки та суспільних відносин через волевиявлення суб'єкта права та вплив на правосвідомість);
- 6) культуруносна (збереження й передача правового знання та правової культури);
- 7) естетична (мовностилістична довершеність тексту закону як еталон для усіх юридичних документів) [2].

Загальні мовні характеристики законодавчого дискурсу в англійській та українській мовах мають певні спільні риси. Мова законодавчого дискурсу типово є ритуальною та архаїчною, вона підпорядковується дуже суворим стилістичним нормам у відношенні способу висловлювання і реєстру, а також високою мірою кодифікованих жанрових структур, e.g.

Now, therefore, we, Your Majesty's most dutiful and loyal subjects, the Commons of the United Kingdom in Parliament assembled, have freely and voluntarily resolved to make such provision as hereinafter appears for the purposes aforesaid, and we do most humbly beseech Your Majesty that it may be enacted, and be it enacted by the Queen's most Excellent Majesty, by and with the

advice and Spiritual and Temporal, and Commons, in this present Parliament assembled, and by the authority of the same, as follows...

Стиль правових документів не повинен викликати додаткових асоціацій та відвертати увагу від змісту документу, будь-які індивідуально-авторські риси повинні бути відсутні. Нейтральне викладення юридичних норм підвищує ефективність правового регулювання.

Література

1. Алексеева И.В. Введение в переводоведение / Алексеева И.В. — СПб.: Филологический факультет СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. — 352 с. 2. Артикуца Н. В. Мова права та її вивчення студентами юридичних спеціальностей у вищих навчальних закладах України / Н.В. Артикуца // *Культура народів Причорномор'я: Научний журнал*. — № 49. — Том. 2. — 2004 (март): *Материалы III Международной конференции по вопросам языкознания, этноистории, журналистики Межкультурные коммуникации: пространство и время. (25-29 мая 2004 г., Алушта)*. — С. 155-157. 3. *Лингвистический энциклопедический словарь* [гл.ред. В.Н.Ярцева.]. — М.: *Сов.энциклопедия*, 1990. — 685 с. 4. *Otto W. Die Paradoxie einer Fachsprache / Walter Otto*. — *Stuttgart: Der öffentliche Sprachgebrauch. Band II*, 1981. — 678 s. Джерела 1. *The original and revised versions of the UK legislation*. [Електронний ресурс]. — режим доступу: www.legislation.gov.uk

Організаційний комітет

Голова оргкомітету:

Гетьман А.П. – проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Співголови оргкомітету:

Кузнецова О.Ю. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сімонок В.П. – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Члени оргкомітету:

Голубнича Л.О. – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Нестеренко К.В. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 3 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Іноземні мови у вищій освіті: лінгвістичні, психолого-педагогічні та методичні перспективи. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого / Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2016. – 304 с.